

***Senecio umbrosus* Waldst. et Kit.**

Starzec cienisty

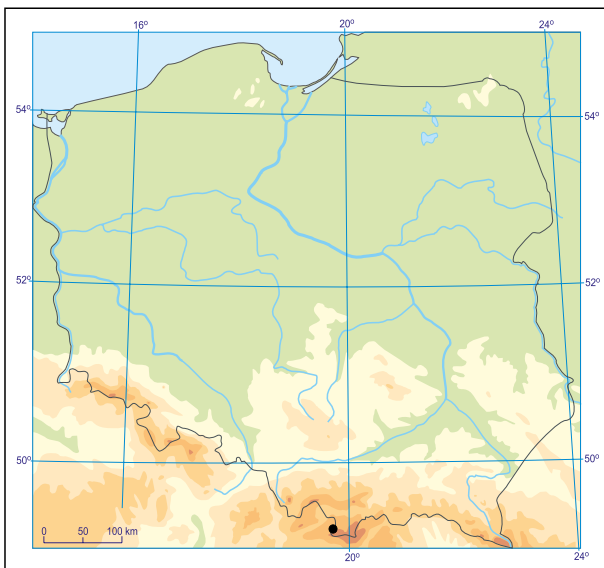
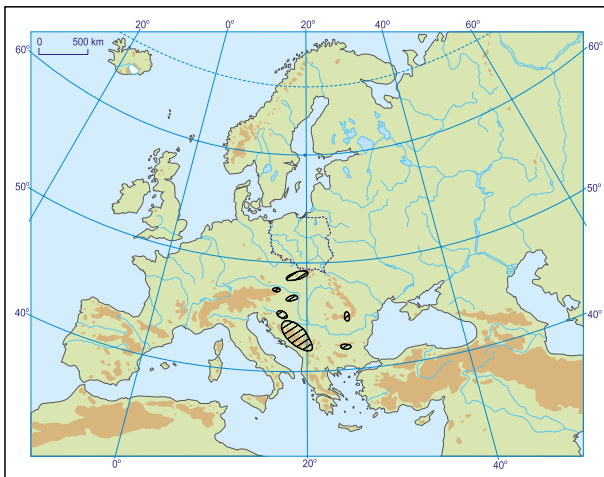
Rodzina: *Asteraceae* (*Compositae*) – astrowate (złożone)

Status

W Polsce gatunek wyginął na stanowisku naturalnym. W krajach ościennych: zagrożony w Czechach, silnie narażony na Słowacji.

Uwagi taksonomiczne

W obrębie linneuszowskiego *Senecio doria* s. l. autorzy europejscy wyróżniają zwykle 3 lub 4 taksony. Przynajmniej 2 z nich, tj. *S. macrophyllus* Bieb. i *S. umbrosus*, występują w Polsce (Grulich, Hodálava 1994). We *Flora Europaea* (Chater, Walters 1976) *S. umbrosus* ujmowany jest jako *S. doria* L. subsp. *umbrosus* (Waldst. et Kit.) Soó.

Rozmieszczenie geograficzne

Gatunek środkowoeuropejski. Występuje w Austrii, Bułgarii, Czechach, byłej Jugosławii, Polsce, Rumunii i na Słowacji (Mirek 1991; Meusel, Jäger 1992).

Występowanie w Polsce

Starzec cienisty został znaleziony w naszym kraju na jedynym stanowisku w Tatrach Zachodnich w Szerokim Żlebie nad Doliną Chochołowską, na wysokości 1130 m n.p.m., w piętrze dolnego regła (Mirek 1991).

Siedliska i fitocenozy

W Tatrach starzec cienisty rósł na miejscu otwartym, początkowo nieznacznym, później coraz bardziej ocienianym przez świerki, w kamienistym dnie żlebu nachylnego ku północnemu wschodowi. Występował na silnie szkieletowej rędzinie brunatnej wytworzonej z doloemitów środkowego triasu. Gleba ta ma odczyn obojętny (pH 7,0). Starcowi towarzyszyły głównie gatunki łąkowe z klasy *Molinio-Arrhenatheretea* oraz nieliczne gatunki murawowe, ziołoroślowe i zrębowe (Mirek 1991).

Morfologia i biologia

Starzec cienisty jest rośliną wieloletnią, dorastającą do 180 cm wysokości, z grubym kłęczem. Łodyga jest mocna, pajęczynowato owłosiona, ulistniona. Dolne liście

łodygowe, o długości 25–40 cm, jajowate lub eliptyczne, stopniowo zwężają się w szeroko oskrzydłony ogonek. Wyższe liście są siedzące, obejmujące łodygę zaokrągloną lub sercowatą nasadą. Liczne koszyczki, o średnicy około 2,5 cm, złożone z cytrynowożółtych kwiatów, tworzą na szczycie łodygi podbaldach złożony. Żeberkowane owocki, długości do 3 mm, opatrzone są białym, jedwabistym puchem kielichowym. Roślina kwitnie od lipca do września. Na stanowisku tatrzańskim, mimo obfitego kwitnienia, nie stwierdzono wytwarzania dojrzałych owoców.

Charakterystyka populacji

W Tatrach znaleziono dotychczas tylko jeden osobnik *Senecio umbrosus* (Mirek 1991, 2008a).

Zagrożenie i wskazania ochronne

Stanowisko tatrzańskie było skrajnie zagrożone – jeden osobnik nie dawał szans przetrwania gatunkowi, a rozrastające się z roku na rok młode świerki coraz bardziej zagłuszały roślinę. Ponieważ intensywne poszukiwania dalszych osobników nie dały rezultatu, w 1993 r. zdecydowano się na przeniesienie rośliny do ogrodu doświadczalnego przy Tatrzańskiej Stacji Terenowej Instytutu Ochrony Przyrody PAN. Decyzję podjęto mając pewność, że gatunek nie przetrwa na stanowisku naturalnym, tym bardziej, że przez kilka kolejnych lat obserwacji nie zawiązywał owoców mimo obfitego kwitnienia. Podobna sytuacja (tj. niewytwarzanie dobrze wykształconych owoców mimo regularnego, obfitego kwitnienia) utrzymywała się w ogrodzie do 1998 r., kiedy to po raz pierwszy dojrzało kilkadziesiąt niełupek, z których wyhodowano pierwszych 21 osobników. W kolejnych dwóch latach uzyskano dalsze osobniki (łącznie blisko 50). Są one przeznaczone do ewentualnej reintrodukcji w obszar pierwotnego występowania rośliny.

Zbigniew Mirek

Fot. 224. *Senecio umbrosus* w Górskim Ogrodzie Botanicznym IOP PAN w Zakopanem (2009)

Summary

Thus far, only one individual of *Senecio umbrosus* has been found in Poland. The site is in the Western Tatras, in the Szeroki Żleb above the Chochołowska Valley at an altitude of 1,130 m a.s.l. The plant grew at the stony bottom of the gully, on rendzina derived from Triassic dolomite. *S. umbrosus* was extremely threatened at this locality; a single individual could not ensure the survival of the species. In addition, it was gradually shaded by the surrounding spruces. In 1993 the individual was transplanted to the experimental garden of the Tatra Field Station of the Institute of Nature Conservation PAS in Zakopane. It was certain that it would not survive at the natural locality, the more so as it had not set fruits, despite abundant flowering for several consecutive years of observation. Nearly 50 individuals have been grown *ex situ*. The reintroduction *S. umbrosus* is planned in the original area of its occurrence.

Senecio papposus (Rchb.) Less Starzec długolistny

Synonim: *Tephroseris papposa* (Rchb.) Schur.

Rodzina: *Asteraceae* (*Compositae*) – astrowate (złożone)

Status

W Polsce gatunek zagrożony wyginięciem.

Uwagi taksonomiczne

Według ostatniego, powszechnie akceptowanego ujęcia, dawna sekcja *Tephroseris* w obrębie rodzaju *Senecio* ma

obecnie rangę odrębnego rodzaju, stąd gatunek występuje w najnowszej literaturze pod nazwą *Tephroseris papposa*. Zmiany dokonano na podstawie kryterium cytogenetycznego: rodzaj *Senecio* s. str. ma liczbę chromosomów $2n=40$ (liczba podstawowa $x=10$), natomiast rodzaj *Tephroseris* $2n=48$ (liczba podstawowa $x=8$). *Senecio papposus* jest gatunkiem bardzo zmiennym, zróżnicowanym na liczne niższe jednostki. W okolicach Przemyśla występują formy gatunku z koszyczkami bez kwiatów języczkowatych (fo. *eradiata*) oraz z niełupkami gęsto owłosionymi (fo. *andraei*) (Kucowa 1971; Paul 2013). Gatunek występował w naszej literaturze pod różnymi nazwami, np. Kotula (1881) podał jego